

Bảo tồn và phát huy giá trị của di sản văn hóa Hoàng thành Thăng Long

Nguyễn Đức Trọng¹

¹ Trường Đại học Kinh tế quốc dân.
Email: Nguyen.ductrong.qlc@gmail.com

Nhận ngày 26 tháng 10 năm 2016. Chấp nhận đăng ngày 28 tháng 11 năm 2016.

Tóm tắt: Các di sản văn hóa đều có giá trị đối với con người hiện tại và tương lai, do đó cần được bảo tồn và phát huy. Bảo tồn và phát huy giá trị của di sản văn hóa với phát triển du lịch tại các di sản văn hóa có mối quan hệ biện chứng với nhau. Di sản văn hóa Hoàng thành Thăng Long là một tài sản có giá trị lớn của nước ta. Phát triển du lịch văn hóa tại khu di sản văn hóa Hoàng thành Thăng Long là rất cần thiết không chỉ phát huy giá trị văn hóa của di sản văn hóa đó, mà còn làm tăng hiệu quả kinh doanh của ngành du lịch.

Từ khóa: Di sản văn hóa, Hoàng thành Thăng Long, giá trị, bảo tồn, phát huy.

Abstract: Cultural heritage in general and specific heritage sites in particular are all valuable to humans both at present and in the future, so they need preserving and promoting. The preservation and promotion of the values of cultural heritage and the development of tourism at the sites have a dialectic relationship. The cultural heritage of Thang Long royal citadel is Vietnam's asset of great value. The cultural tourism development at the heritage site is much needed, not only to promote its cultural value, but also to enhance the business results of the tourism sector.

Keywords: Cultural heritage, Thang Long royal citadel, value, preservation, promotion.

1. Đặt vấn đề

Bảo tồn và phát huy giá trị văn hóa truyền thống là chiến lược phát triển bền vững của Việt Nam. Nhiều văn kiện của Đảng và Nhà nước đã khẳng định chủ trương giữ gìn bản sắc văn hóa Việt Nam, tiếp thu tinh hoa văn hóa thế giới. Nghị quyết Hội

nghị lần thứ năm Ban Chấp hành Trung ương khóa VIII và Nghị quyết Hội nghị lần thứ chín Ban Chấp hành Trung ương khóa XI đã khẳng định: xây dựng nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc văn hóa dân tộc. Chiến lược có tính xuyên suốt này định hướng cho việc bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hóa Việt Nam

trên toàn quốc, đặc biệt những di sản đã được Tổ chức Giáo dục, Khoa học và Văn hóa của Liên Hợp Quốc (UNESCO) công nhận là di sản văn hóa thế giới. Hoàng thành Thăng Long có bề dày lịch sử hàng nghìn năm, là trung tâm quyền lực cao nhất và liên tục của các triều đại phong kiến Lý - Trần - Lê, vì thế di sản văn hóa Hoàng thành Thăng Long đang chứa trong lòng nó biết bao dấu tích của lịch sử dân tộc. Di sản văn hóa Hoàng thành Thăng Long là một trong những di sản được Đảng và Nhà nước quan tâm bảo tồn và phát huy. Tuy nhiên, cho đến nay, di sản văn hóa đặc biệt quan trọng này chỉ dừng ở mức bảo tồn, việc phát huy còn rất hạn chế. Bài viết này phân tích việc bảo tồn và phát huy giá trị của di sản văn hóa Hoàng thành Thăng Long gắn với phát triển du lịch văn hóa.

2. Giá trị của di sản văn hóa

Để quan niệm đúng về giá trị của di sản văn hóa nói chung và di sản văn hóa Hoàng thành Thăng Long nói riêng, thì cần có quan niệm đúng về di sản văn hóa và giá trị. Di sản văn hóa là những tài sản văn hóa có giá trị của quá khứ còn tồn tại trong cuộc sống đương đại và tương lai. Di sản văn hóa có hai loại: di sản văn hóa hữu hình và di sản văn hóa vô hình (hoặc di sản văn hóa vật thể và di sản văn hóa phi vật thể). Các cổ vật trong di sản văn hóa Hoàng thành Thăng Long đều có giá trị lớn. Những con rồng đá còn hiện diện trước thềm điện Kính Thiên không thể thay thế bằng bất kỳ con rồng đá nào khác, cho dù đó là những con rồng đồ sộ hơn, tinh xảo hơn được tạo ra

với công nghệ và tay nghề tinh xảo của các nghệ nhân đá Ninh Bình hay Đà Nẵng ngày nay. Những đầu phượng trong di sản văn hóa Hoàng thành Thăng Long là những cổ vật quý giá không thể thay thế được. Ngày nay, nhiều cơ sở cũng có thể tái tạo những đầu phượng giống y như thế, nhưng chúng cũng chỉ là những thứ được tái tạo và không thể có giá trị như những đầu phượng nguyên gốc. Thậm chí cả Đuan Môn và Hậu Lâu cũng vậy, người ta cũng có thể xây Đuan Môn và Hậu Lâu mới đẹp hơn, hoành tráng hơn, nhưng đó không phải là Đuan Môn và Hậu Lâu được xây dựng cách đây hàng trăm năm. Và đương nhiên chúng không có giá trị như Đuan Môn, Hậu Lâu trong di sản văn hóa Hoàng thành Thăng Long. Rõ ràng rằng, giá trị của Đuan Môn, Hậu Lâu, rồng đá trước thềm điện Kính Thiên, đầu phượng và những cổ vật khác trong di sản văn hóa Hoàng thành Thăng Long là những giá trị không thể thay thế! Cả Hoàng thành Thăng Long là tập hợp những giá trị không thể thay thế. Ở đây là giá trị lịch sử, văn hóa, kiến trúc và cả kinh tế, chính trị nữa. Chính sự không thể thay thế đó một lần nữa làm nên giá trị độc nhất, vô nhị của di sản văn hóa Hoàng thành Thăng Long, vì thế nó càng phải được bảo tồn. Nhưng nếu bảo tồn mà không phát huy, hoặc phát huy hạn chế thì giá trị của di sản văn hóa Hoàng thành Thăng Long cũng chỉ như bảo vật quý giá được giữ trong tủ. Chúng ta cần phải làm cho di sản văn hóa Hoàng thành Thăng Long trở nên sống động hơn với cuộc sống hiện tại. Sống động hôm nay để hiểu sâu sắc hơn về quá khứ, để chiêm nghiệm nhiều hơn về văn hóa và lịch sử dân tộc.

3. Bảo tồn và phát huy giá trị của di sản văn hóa gắn với phát triển du lịch

Bảo tồn và phát huy giá trị của di sản văn hóa gắn với phát triển du lịch tại các di sản văn hóa có mối quan hệ biện chứng với nhau. Bảo tồn là giữ gìn nguyên trạng, tránh bị phá hủy, là sự bảo vệ những tài sản văn hóa thông qua những hoạt động giảm thiểu tối đa sự hư hại xuống cấp mang tính vật lý, hóa học và tránh sự mất mát về nội dung thông tin. Mục tiêu cơ bản của bảo tồn là kéo dài sự trường tồn của tài sản văn hóa. Các hoạt động của bảo tồn bao gồm cả việc thẩm định, kiểm tra, thu thập tài liệu, đề ra các biện pháp phòng tránh hư hại thông qua nghiên cứu và giáo dục. Bảo tồn di sản văn hóa không cản trở sự phát triển văn hóa, mà thúc đẩy sự phát triển văn hóa. Quá trình phát triển văn hóa bao hàm cả sự đào thải những yếu tố văn hóa lỗi thời, cổ hủ, lạc hậu. Bảo tồn và phát triển văn hóa (bảo tồn và phát huy giá trị của di sản văn hóa) thúc đẩy nhau. Bảo tồn văn hóa (hay bảo tồn giá trị của di sản văn hóa) góp phần thúc đẩy phát triển văn hóa (phát huy giá trị di sản văn hóa). Khi bảo tồn văn hóa cần phải đánh giá, xác lập vị thế của yếu tố văn hóa mới dựa trên nền tảng giá trị đã được bảo tồn. Ngược lại, thông qua phát triển văn hóa, con người nhận thức và thực hiện hoạt động bảo tồn văn hóa. Phát huy trước hết là sử dụng giá trị tinh thần của di sản văn hóa trong công tác tuyên truyền, giáo dục tư tưởng tình cảm. Phát huy cũng bao hàm cả các hoạt động khai thác (tuy nhiên, không nên đồng nhất phát huy với khai thác vì khi đó phát huy di sản văn hóa sẽ bị hiểu quá thiên về tính hiệu quả kinh tế trong sử dụng).

Phát triển du lịch có làm mất đi giá trị di sản, hoặc ít ra có làm méo mó về vật chất và ý nghĩa của di sản hay không? Người quản lý di sản thường băn khoăn về câu hỏi này. Khi phát triển du lịch tại các di sản văn hóa, trước tiên chúng ta cần làm cho người quản lý di sản không còn băn khoăn về điều đó. Với du lịch bền vững, du lịch văn hóa, du lịch có trách nhiệm thì di sản văn hóa là tài nguyên quý giá của du lịch, thậm chí không có nó thì không thể phát triển du lịch. Chúng ta cần nhìn nhận di sản văn hóa như một nguồn lực dồi dào cho việc phát triển du lịch di sản, du lịch văn hóa (đó là một loại hình du lịch bền vững, là một ngành kinh tế mũi nhọn).

4. Giải pháp bảo tồn và phát huy giá trị của di sản văn hóa Hoàng thành Thăng Long

Di sản văn hóa Hoàng thành Thăng Long được biết đến là một di sản văn hóa có giá trị đặc biệt quan trọng; vì nó mang ý nghĩa tiêu biểu cho dòng chảy lịch sử văn hóa liên tục của trung tâm quyền lực, chính trị, văn hóa cao nhất Việt Nam. Sau 4 năm được UNESCO công nhận là di sản văn hóa thế giới, thành phố Hà Nội cùng các cơ quan liên quan đã hợp sức nghiên cứu và bảo tồn giá trị quý của khu di sản này. Tuy nhiên, công tác bảo tồn khu di sản Hoàng thành Thăng Long trong thời gian gần đây đang gặp nhiều trở ngại. Khu khảo cổ học tại 18 Hoàng Diệu bắt đầu được khai quật từ cuối năm 2002 và mở rộng với quy mô từ đầu năm 2003 do Viện Khảo cổ học thuộc Viện Khoa học xã hội Việt Nam (nay là Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam) thực hiện. Gần 15 năm qua, công việc bàn giao

mặt bằng di tích, di vật, hồ sơ khoa học giữa cơ quan khai quật với cơ quan quản lý rất chậm. Khu trung tâm Hoàng thành Thăng Long đang được quy hoạch thành Công viên lịch sử văn hóa. Trung tâm Bảo tồn di sản Thăng Long - Hà Nội đã lập Đồ án quy hoạch chi tiết bảo tồn, tôn tạo, phát huy giá trị khu di sản. Tuy nhiên, công việc này tiến triển còn chậm và đang gặp rất nhiều khó khăn. Để bảo tồn và phát huy giá trị của di sản văn hóa Hoàng thành Thăng Long, chúng tôi cho rằng, phát triển du lịch là một trong những giải pháp thiết thực. Di sản văn hóa Hoàng thành Thăng Long là một nguồn lực lớn, vì thế phát triển du lịch di sản, du lịch văn hóa tại điểm Hoàng thành Thăng Long, tổ chức nhiều sự kiện văn hóa, hội chợ thương mại, du lịch... là cần thiết, như các di sản văn hóa đặc biệt khác của Việt Nam được UNESCO công nhận (di sản Vịnh Hạ Long, cố đô Huế...).

Di sản văn hóa của Hoàng thành Thăng Long rất đồ sộ với một số lượng lớn các di sản văn hóa vật thể, di sản văn hóa của Hoàng thành Thăng Long là một bảo tàng mở (bảo tàng ngoài trời), hấp dẫn đối với khách du lịch. Một trong những động cơ du lịch của khách du lịch (đặc biệt là khách du lịch quốc tế) chính là học tập và nghiên cứu. Họ tìm tới những giá trị mà ở quốc gia họ không có. Ham muốn tìm hiểu về một nền văn hóa mới chính là một trong những động lực thúc đẩy khách du lịch tới tham quan điểm đến. Ở Hoàng thành Thăng Long, việc bảo quản các di vật (như đồ gốm sứ, đồ đá) khá đơn giản. Song, với những đồ kim loại và những đồ gỗ, để bảo quản chúng cần phải có đội ngũ những cán bộ có trình độ chuyên môn. Chính vì vậy, cần

phải có ý thức sâu hơn cho công tác bảo quản, nhất là với những loại hình di vật đặc biệt. Riêng với đồ gỗ, chúng ta cần phải học tập rất nhiều kinh nghiệm của các nước Châu Âu.

Để phát triển du lịch văn hóa tại di sản văn hóa Hoàng thành Thăng Long, chúng ta cần chú ý phát triển loại hình du lịch khảo cứu hay du lịch nghiên cứu khoa học. Loại hình du lịch này ở Việt Nam chưa phát triển mạnh mẽ, trong khi ở các nước phát triển về du lịch (điển hình là các nước Châu Âu và Hoa Kỳ) thì loại hình du lịch này đóng góp không nhỏ về tổng thu từ du lịch. Do vậy, chúng ta cần xây dựng sản phẩm du lịch văn hóa cũng phải đặc biệt nhằm thỏa mãn những nhu cầu khác biệt của họ.

Để phát triển du lịch văn hóa tại di sản văn hóa Hoàng thành Thăng Long, chúng ta cần xây dựng một phim trường Hoàng thành Thăng Long. Với tài nguyên vốn có của di sản văn hóa Hoàng thành Thăng Long, việc xây dựng một phim trường hoành tráng về Hoàng thành Thăng Long là nhiệm vụ khả thi (giống như nhiều phim liên quan tới chủ đề lịch sử như: Ngọn nến hoàng cung, Thiên mệnh anh hùng, Lều chõng, Khát vọng Thăng Long, Long thành cầm giả ca, Thái sư Trần Thủ Độ, Về đất Thăng Long, Lý Công Uẩn: Đường tới Thăng Long, Huyền sử Thiên đô...). Điện ảnh là một trong những công cụ quảng bá du lịch vô cùng hữu hiệu. Ngoài ra, việc tổ chức những hoạt động ngoài trời như triển lãm trưng bày hay các sự kiện đã và đang diễn ra tại di tích Hoàng thành Thăng Long cũng làm tăng thêm nhận thức về điểm đến du lịch này trong một bộ phận không nhỏ khách du lịch trong nước và quốc tế.

5. Kết luận

Di sản văn hóa của Hoàng thành Thăng Long có giá trị rất lớn. Phát triển du lịch văn hóa tại khu di sản văn hóa Hoàng thành Thăng Long là rất cần thiết, không chỉ để phát huy giá trị văn hóa của di sản văn hóa đó, mà còn để làm tăng hiệu quả kinh doanh của ngành du lịch. Du lịch văn hóa tại khu di sản văn hóa Hoàng thành Thăng Long đầy tiềm năng. Chúng ta không nên và không thể để lãng phí một nguồn tài nguyên du lịch khổng lồ như vậy. Tuy nhiên, muốn được như vậy thì cần làm sáng tỏ rất nhiều vấn đề khoa học liên quan đến bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hóa Thăng Long, như Nguyễn Viết Chức đã viết: “Vấn đề bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hóa Thăng Long - Hà Nội không mới, nhưng vẫn còn đó bao điều cần phải làm rõ trong nghiên cứu cũng như trong hoạt động thực tiễn hiện nay đối với tất cả những ai trăn trở bởi tình yêu Thăng Long - Hà Nội ngàn năm văn hiến. Bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hóa Thăng Long - Hà

Nội chính là làm cho đất địa linh nhân kiệt tiếp tục hội tụ tinh hoa văn hóa, tỏa sáng như nó vốn có, và còn phong phú, giàu có hơn lên mãi theo thời gian” [2].

Tài liệu tham khảo

- [1] Đào Duy Anh (1938), *Việt Nam văn hóa sử cương*, Nxb Thư Lâm ấn thư quán, Huế.
- [2] Nguyễn Viết Chức (Chủ biên) (2010), *Những giá trị lịch sử văn hoá 1000 năm Thăng Long - Hà Nội*, Nxb Thời đại, Hà Nội.
- [3] Đảng Cộng sản Việt Nam (1998), *Văn kiện Hội nghị lần thứ năm Ban Chấp hành Trung ương khóa VIII*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội.
- [4] Ngô Đức Thịnh (2010), *Những giá trị Văn hóa truyền thống Việt Nam*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội.
- [5] UNESCO (2001), *UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity*, UNESCO General Conference, Paris.
- [6] UNESCO (2010), *What is intangible cultural heritage?* Rio De Janeiro: UNESCO.

